

THE BACKROOM BOY OF MANUSCRIPTS

CHİNGİS AYTMATOV

Ahmet Güngör¹

Abstract

World-famous writers and poets sometimes keep in the background of heroes and characters that they created in their works. The reader occasionally gives effort in identification these heroes with their writers. The fact that the characters come to the fore often shows that the character and the theme in the works touched the theme. Cervantes' Don Quixote, C. Aytmatov's mankurt theme are clearly indicators of that.

The thing making C. Aytmatov different from other writers is his characters and themes which always come earlier than the intention he wanted to create. In this respect, Aytmatov's works will always take readers' attention; they will keep their freshness as long as the literature exists.

How did C. Aytmatov, who is behind the works, improve himself? Where did he gain his power in the fields of literature and art?

The study covers C. Aytmatov himself as the main topic. With respect to his known and seen facts, the study will also touch upon C. Aytmatov's professional qualifications.

Key words: C. Aytmatov, Gorki Literature Institute, aksakal child, Nagima Namzayevna

В семирные знаменитые писатели и поэты бывает остаются в тени образов своих же произведений. Иногда читатель под влиянием героев романов и рассказов произведения сопоставляет характер автора с главными героями и постоянно переживает вместе с писателем. Именно это показывает то что писатель достиг цели.

Откровенный пример к этому тема Сервантеса «Дон Кихот», Чингиза Айтматова «Манкурт».

Чингиз Айтматова от других писателей отличает такие качества, как переход событий в произведении от фантастической истины к реальной. Это тема, характеры, образы героев .

---

¹ Academic, Dr. Prof., Writer, The original of this article is in Turkish. Akhmet Yassawi University, *Ясауи Университетінің Хабаршысы*, №4, 2018, p.84-89, gungorelda@hotmail.com

В этом направлении произведения Айтматова будут каждую эпоху с интересом читать. Пока литература и искусство существует, его романы и рассказы будут жить и просветать.

Ключевые слова: Ч. Айтматов, НагимаХамзаевна, Институт литературы Горького.

Introduction

As is the past, merciless rivalry has still been going on among today's people. While the success and decent is deserved for appreciation and applaud, the failure is castigated. Areas where this cruel rivalry is observed are literature, cinema and fine arts stages. While master writers of Kyrgyzstan were discussing on Kyrgyz state television in 2004-2005: "we are also familiar with Russian language as much as C. Aytmatov is, and we have experience in the same degree he has. The works we produced are among the eligible literary arts of Kyrgyz classics. We can produce literature works within the same degree that Aytmotov did. Although such statements are worthy of appreciation, they are also indicator of rivalry and jealousy.

While the language is giving richness to Aytmotov, has it behaved so mean to his colleagues? Has it given the golden key of treasure to Aytmotov while the language hid it from others?

The language does not leave these questions unanswered in terms of sociolinguistic and psycholinguistic: whatever the language (mother tongue, foreign language) is employed by writers, artists and educated people, it opens all its doors widely to them with its words, concepts and other instruments. The border of the language is same with the border of a person's world of thought who is formed by that language's culture and itself. At that time, while the language is enhancing the thought worlds of people and society, the enhance thought world improves the language.

While the stuffs in language puts its limitless utilities to the front of writer, then, all the things that peculiar to the art should be esteemed and welcomed admiringly in the same degree. The writer's background information, tone, experience and capability play an important role in changing the regard and appreciation parameters of a work. A few lines from the read books, immediately: "This book belongs to that writer, because the tone gives his signals". Similar statements exist in music and painting, don't they? "This work belongs to Çaykovski as the melody and tone describe him. That painting belongs to Wan Gogh, because brushstrokes and colours reflect his style". Etc.

Which of his qualifications did make C. Aytmotov get to the top literature through his time's Kyrgyz and Russian Writers? Did the language and culture in which he lived show tolerance him differently?

If we need to answer these questions briefly; first his family, primary school, his secondary school Jambil Veterinary School, A.M. Gorki institute, and Zoo technic are external elements made his language and art move from national to international.

His mother is a primary school teacher at the same time. She does not make his siblings İlgiz and Roza feel that they do not have father. First from his mother, then from his primary school teacher, he gets Russian courses. His love and passion for the literature starts with his first teacher. In terms of getting knowledge about Kyrgyz folk tales and Manas Epic, his aunt Karaçaç Apa has an effective role in his life. During the years of World War Two, when he is still child, he becomes the secretary (local authority) of Şeker Village where he was born. Due to the his ability in speaking and writing in Russian language, he gets responsibilities from other important people even when he is a little child, which will lead the precocity of little Cengiz and namely make him *Aksakal Child*.

His early maturation will help him be patient in coping with the troubles in the path of art and literature, and improve his tolerant and forgiving personalities against jealous and ill-hearted people. Maybe, his own statement forming the core of his own works: ‘‘What does a human be human with?’’ is answered with his those qualifications.

As for C. Aytmatov... a good observer, enthusiastic to knowledge and science, passion for writing, ability in comprehending and analysing in the triangular of human, nature and animal, having a deep knowledge in animals – by his job, following the psychology of lifestyle and culture of each country and populace he visits, his passionate love to ancient history and mythology of first Kyrgyz’s and then other society’s ...

Those qualities as being just a few qualifications of Aytmatov’s total personality are enough to carry him from national to international. However, there is one more belonged to quality seen rarely on his colleagues and in the intellectual environment that his humanity... and respect to all animals and living creatures coming from his humanity...

C. Aytmatov as a Wise Man

Wise Aytmatov is an intellectual and respectful personality to not only Kyrgyz traditions, but also to the countries’ belief and values he has been: He participates to the 150th anniversary of Kazaks’ great bard Jambul Jabayev in Almaty in 1996. Meetings and long speeches make him tired. Nevertheless, he participates to the meal hold for the sake of his name by Kazak Writers Guild. There are Kazakh, Kyrgyz writers and poets around the table. There is also an academician coming from Turkey is ready on the table. Aytmatov comes late for about 5-10 minutes due to the reporters’ interview claims. Everybody stands up as he comes in, he is welcomed to the seat of honor. Before he sits down:’’ Dear friends! Is there any other Aksakal who is older than 67 years old?’’ asks Aytmatov. One of the guests with glasses answers from his seat: ‘‘Çıke, I am 70, did you forget it?’’ C. Aytmatov replies to his Kyrgyz countryman: Then, you are the Aksakal of this meal, you manage it, dear Aksakal!’’

When there is nobody older than him on the meal, he governs the people about where to, who to speak...World-famous writer has emphasized the significance the concept of Aksakal in Kazakh-Kyrgyz traditions, he always shown his modestness in the point of esteem and respect to elders on the meals.

After having emphasized the importance in Aytmatov’s works in conference organized in Kyrgyzstan in 2003, Professor Doctor NejatBirinci says: ‘‘C. Aytmatov becomes our ancestor like Dede Korkut. We Turks in Turkey boast of him.’’ C. Aytmatov applauds his

sentences and replies: "Hearing –Cengiz Ata – instead of Cengiz made me happy". Instead of having been likened to Cengiz Han, who once quavered the world in the past, but remembered as Korkut Ata reveals his humanity, and modest personality.

Just those two examples we mentioned in the above show that he is highly respectful and depended to his traditions, and never acts with "I" feel in his human relations. As he steps up in his art career, he takes his image in the minds of people as respected, appreciated, and liked personality.

Aymatov's Professional Qualities

In 1990's he hindered the political disturbance which outcropped between Uzbek-Kirgiz folks in Osh region to turn into more serious incidents. His diplomatic personality and political knowledge and ability had a big role here. Beyond any doubt before and also after the fall of Soviet Union he is mentioned with admiration by the Kirgiz folk, people of the region and his writings and making things on the benefit of the whole World (Isık Lake Form etc.) by head of governments, bureaucrats and artists.

Some literary critics label Aymatov as poet, writer, reporter, theatre player, film maker, scenarist, vet, political scientist, translator, painter Turcologist. When as the characteristic of a teacher underlined in his works is one of the matters must be handled in itself.

If we leave his set piece and fiction in the narrative "Cengiz Han'a Küsen Bulut" aside, according to its theme the great author presents himself as an academician, and his audience- no matter which race and nation, which rank or age- he brings all to the position of a student. What is beyond love, passion and family in the World we are living with orders, law and bans? A judge, a housewife, a student, a teacher, a waiter goes through the stages of thinking, analysing and evaluation by the spiritual effect of the narrative; and by considering himself as inadequate what they read and know about law, politic, and psychology, they grab the books. At this point C. Aymatov continues to be a teacher of the past, present and future.

He came to the A.M. Gorki Literature Institute known as "Gersten House" and followed the lectures continuously like a university student between 1956 and 1958. In fact before Aymatov came to the institute he was already a breakout star as a writer in Kirghizstan and Soviet Union. Master poets and writers of Kirgiz literature like S. Cusuyev, N. Baytemirov, R. Riskilov, K. Osmanliyev, S. Mavlanov, S. Akmatbekova, A. Saspayev, A. Belekov, E. Ermatov, M. Apışov etc. took education by coming to this institute. In his article "About Me" said Aymatov: " the institute I took education for two years, had a lot of contribution to the zootechnic school that I will have education later."

In the archive of the institute he has written a petition the director of the institute V. Ozerov: "...I need the lessons about literature in your institute a lot." The petition ends with these words: " I write in Russian and Kirghiz. I want to develop myself especially in Russian, raise my knowledge and write very well in Russian."

Some friends from surrounding find strange and irrelevant his coming to the institute. They exemplify Gorki by not entering any course and not taking any lectures about writing.

He is said to write his writings and that it is only waste of time to go to the institute. C. Aymatov didn't listen to this advices and persistence:

“Putting pride aside, even if I don't know what and how to learn, I never gave up my decision. I can evaluate myself the best. I should be able to look into myself objective and impartial. Passion of literature and writing forced me to this. Before everything about art and literature I discovered the ability of criticism here. This enriched my world of thoughts. All this is provided by the lessons I took here.”

On the top of his art he was still like an apprentice who began to a new job and a student who always carried the excitement. In this rough path called life child or teenager or as an old man it should be taken any possibility to learn knowledge. Knowledge and science aggrandises and makes the human being virtuous.

Again C. Aymatov by emphasizing the importance of knowledge and science as evaluating the institute, he gives deep and meaningful messages to the coming generation with his qualification of a teacher in forefront. A good teacher must be a good student at the same time. He emphasized this in all stages of his life by living and sustaining. The passion to learn and research since his childhood will reach him to his qualification of a good investigative reporter.

To the bachelor and master students of Turkish Language and Literature: Although Aytmatow proved that he was a master writer, he went to Gorki Literature Institute, and studied there for two years. What kind of qualifications did he get and how did he expand his horizons there? Unfortunately, students cannot give sufficient answers to this question. Additionally, when it is asked to students that “questions such as hunger, famine, poverty, draw the destruction of war or sculpt it are not answered not only by language, but also might they be expressed by in the scope of fine arts, and are there such works, which also covers the area of concept's transforming into shape? Some wriggles have been in students' worlds. Instead of evaluating literature as merely literature, it should be identified with fine arts so that it may find new values in reader's and writer's soul and thought worlds. Naturally, a master writer knows that the knowledge is so expensive, and he proves that only people can understand the value of it, who feel its absence. Aytmatov emphasizes significantly the importance of teachership on the line of knowledge and teacher, by stating that teachers may change the destiny of societies in his book First Teacher.

Conclusion

C. Aytmatov is like centennial olive trees growing on the shores of Mediterranean. While they are giving their struggles to long years, they still keep their fruits on the green branches. As their roots go deeply into the soil they feel getting younger, with its new branches going up to sky, they give the massage of they will still have new centennials.

From yesterday to today, from today to tomorrows, the master writer will go on on his deserved path in the literature with his works.

They are writers who keep works alive. And works make writers immortal. C. Aytmatov will be in existence in the place and time, where/when literature and art come across with each other, with not only his works, but also his wise character, teachership.

References

1. Садык Алахан, Адабият институтуна алпарган жол, Aytmatov's Reading-2016, Material's of International scientific-practical conference Bıshek, Kırgızstan
2. Сакиев С.С. Чынгыз Айтматовдун чыгармаларындагы сапаттар: окутулушу, үйрөтүлүшү жана тажрыйбасы, Aytmatov's Reading-2016, Material's of International scientific-practicalconference Bıshek, Kırgızstan
3. Akmataliyev. Abdıldacan, (1999), (Çev.:Ahmet Güngör) Cengiz Aytmatov'un Dünyası, Atatürk Kültür ve Tarih Kurumu Yayınları, Ankara
4. Aytmatov, Cengiz,(1994), "**Hakkımda Notlar (Otobiyografi)**", Çev., Orhan Söylemez, Kardeş Edebiyatlar, Ankara
5. Güngör, Ahmet, (2016), MuhtarAwezov ve Cengiz Aytmatov'un Hikâyelerinde Kadın Karakterler, Aytmatov's Reading-2016, Material's of International scientific-practicalconference Bıshek, Kırgızstan
6. Kalemekova, Bahtıgöl,(1999), "**Cengiz Aytmatov'un Siyasi Felsefesi**", Doğumunun 70. Yıl Dönümünde Cengiz Aytmatov Bilgi Şöleni (Ankara, 8-10 Aralık 1998) Bildirileri, Atatürk Kültür Merkezi Yay.,Ankara
7. Kolcu, Ali İhsan, (2002),**Bozkırdaki Bilge Cengiz Aytmatov**, Akçağ Yay., Ankara
8. Korkmaz, Ramazan, "**Cengiz Aytmatov'un Romanlarında Kaostan Düzene Ev/Anne ve Çevre/Dünya İzleği**",(1999), Doğumunun 70. Yıl Dönümünde Cengiz Aytmatov Bilgi Şöleni (Ankara, 8-10 Aralık 1998) Bildirileri, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara
9. Söylemez, Orhan, (2000), "**Türkiye'de Cengiz Aytmatov'u Anlamak**", Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi, S: 2, İstanbul
10. Ukubayeva, Layli, (2001), "**Kırgız Edebiyatı 1980-1990 Yılları**", Haz., Emine Gürsoy Naskali, Bağımsız Kırgızistan-Düğömler ve Çözümler, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., Ankara
11. Çetin M.,<http://www.aytmatov.org/tr/aytmatov> (12.11.2017)

ESERLERİNİN PERDE ARKASINDAKİ C. AYTMATOV

Prof. Dr. Ahmet Güngör²

Özet

Dünyaca ünlü yazar ve şairler, kimi zaman eserlerindeki yarattıkları kahraman ve karakterlerin gölgesinde kalırlar. Okuyucu, öykü ve romanlarda kurgulanan bu kahramanları bazen eser yazarlarıyla özdeşirme gayretine girer. Karakterlerin ön plana çıkması sık sık karakter ve eserlerdeki temaya değinilmesi bir bakıma yazarının da amacına ulaştığını göstermektedir. Servantes'in Don Kişot'u, C. Aytmatov'un mankurt teması bunun açık bir göstergesidir.

C. Aytmatov'u diğer yazarlardan farklı kılan yarattığı karakterler ve ele aldığı temalarla kurguladığı gerçeğin salt gerçeğin önüne geçmesidir. Bu yönüyle Aytmatov'un eserleri her dönem okuyucunun ilgisini çekmeye devam edecek, edebiyat ve sanat var olduğu sürece de tüm canlılığını koruyacaktır.

Eserlerinin arkasındaki C. Aytmatov kendini nasıl yetiştirmiştir? Edebiyat ve sanatla ilgili hangi kanallardan güç almıştır?

Bu yazıda C. Aytmatov'un kendisi bizzat konu olarak ele alınmıştır. Bilinen ve görünenden hareketle C. Aytmatov'un mesleki özelliklerine değinilecektir.

Anahtar Sözcükler: C. Aytmatov, Gorki Edebiyat Enstitüsü, aksakal çocuk, Nagima Hamzayevna

Abstract

World-famous writers and poets sometimes keep in the background of heroes and characters that they created in their works. The reader occasionally gives effort in identification these heroes with their writers. The fact that the characters come to the fore often shows that the character and the theme in the works touched the theme. Cervantes' Don Quixote, C. Aytmatov's mankurt theme are clearly indicators of that.

---

² Akademik, yazar; Uluslararası Ahmet Yesevi Türk-Kazak Üniversitesi Konuk Öğr. Üy., www.ayu.du.kz, gungorelda@hotmail.com

The thing making C. Aytmatov different from other writers is his characters and themes which always come earlier than the intention he wanted to create. In this respect, Aytmatov's works will always take readers' attention; they will keep their freshness as long as the literature exists.

How did C. Aytmatov, who is behind the works, improve himself? Where did he gain his power in the fields of literature and art?

The study covers C. Aytmatov himself as the main topic. With respect to his known and seen facts, the study will also touch upon C. Aytmatov's professional qualifications.

Key words: C. Aytmatov, Gorki Literature Institute, aksakal child, Nagima Hamzayevna

Абстракт

В семирные знаменитые писатели и поэты бывает остаются в тени образов своих же произведений. Иногда читатель под влиянием героев романов и рассказов произведения сопоставляет характер автора с главными героями и постоянно переживает вместе с писателем. Именно это показывает то что писатель достиг цели.

Откровенный пример к этому тема Сервантеса «Дон Кихот», Чингиза Айтматова «Манкурт».

Чингиз Айтматова от других писателей отличает такие качества, как переход событий в произведении от фантастической истины к реальной. Это тема, характеры, образы героев .

В этом направлении произведения Айтматова будут каждую эпоху с интересом читать. Пока литература и искусство существует, его романы и рассказы будут жить и просветать.

Ключевые слова: Ч. Айтматов, НагимаХамзаевна, Институт литературы Горького

Giriş

Dün olduğu üzere bugünün dünyasında da hangi meslek, hangi alanda olursa olsun insanlar arasında amansız bir rekabet sürmektedir. Başarı ve iyi olan, takdir ve alkışı alırken başarısızlık da yerden yere vurulmaktadır. Bu acımasız rekabetin bütün çıplaklığıyla sergilendiği alan da edebiyat, sinema ve güzel sanatlar sahnesidir.

2000'li yıllarda Kırgız Devlet televizyonunda Kırgızların usta kalemleri kendi aralarında tartışırken: “Biz de en az C. Aytmatov kadar Rus diline hâkimiz ve onun kadar tecrübeye sahibiz. Zira ana dilimizde yazdığımız edebiyat, tiyatro eserleri Kırgız klasikleri arasına girmiştir. Burada oturan yazarlar olarak pekâla biz de onun seviyesinde eserler yazabilirdik.” Bu tarz ifadeler, takdirle beraber az da olsa rekabetin ve kıskançlığın izlerini taşımaktadır.

Dil,C. Aytmatov'a sonsuz cömertliğini sunarken meslektaşlarına çok mu cimri davranmıştır? Herkesten esirgediği gizli hazine kapılarının anahtarlarını Aytmatov'a altın tasta mı sunmuştur?

Sosyolingüistik ve psikolingüistik açıdan dil, bu soruları cevapsız bırakmaz: Hangi dil olursa olsun (ana dil, öğrenilen yabancı dil) sözcük ve kavramlar, edebi sanatlar vd. dil enstrümanları o dil dünyasındaki yazar, sanatçı ve aydınına bütün kapılarını sınırsızca ardına kadar açar. Dilin sınırları, o dil ve kültürle yoğrulan bireyin düşünce dünyasının sınırları kadardır. O halde dil toplum ve bireylerin düşünce dünyasını zenginleştirirken, zenginleşen düşünce dünyası da dili geliştirmektedir.

Dil, dilde olanı yazar çizer ve sanatçının önüne sınırsız biçimde sunarken sanat ve edebiyata dair yazılıp çizilen her ne varsa aynı oranda takdir ve beğeniyle karşılanması gerekir. Eserin beğeni ve takdir parametrelerini değiştiren yazarın bilgi birikimi, üslubu, tecrübe ve becerisi burada belirleyici rol oynar. Ele alınan bir kitaptan okunan birkaç satır, hemen: “Bu şu yazarın eseridir. Çünkü üslup o yazarın eseri olduğunu hemen ele vermektedir.” Buna benzer ifadeler yine müzikte veya resimde de böyle değil midir? “Bu eser Çaykovski'nin eseridir. Çünkü melodi ve tınlar onun üslubundan dem vurmaktadır. Şu resim Wan Gogh'un resmidir. Çünkü fırça darbeleri ve renkler Wan Gogh'tan esintiler sunmaktadır.” vd.

C. Aytmatov, zamanının Kırgız ve Rus yazarları arasından sıyrılıp hangi özellikleriyle edebiyatın zirvesine çıkmıştır? Yaşadığı dil ve kültür ortamı ona çok farklı bir tolerans mı tanımıştır?

Şüphesiz bu soruların cevabını dar çerçevede birkaç cümleyle özetlemek gerekirse en başta ailesi, ilkokul ve daha sonra okuduğu Jambıl Veteriner Okulu, Moskova'daki A. M. Gorki Enstitüsü, Zooteknik Okulu onun edebiyat ve sanatını yerelden evrensele taşıyan dış etmenlerdir.

Annesi Nagima Hamzayevna aynı zamanda ilk öğretmenidir. Kardeşi İlgiz ve Roza'ya babasızlığını aratmaz. İlk önce annesi Nagima'dan ve daha sonra köydeki ilkokul öğretmeninden Rusça ve edebiyat dersleri alır. Edebiyat sevgisi ve tutkusu ilk öğretmeniyle başlar. Kırgız halk hikâyeleri ve Manas destanıyla ilgili ilk bilgileri alması bakımından halası Karaçaçapa'nın da hayatında çok önemli rolü vardır. İkinci Dünya Savaşı yıllarında daha çocuk yaşta doğduğu Şeker Köyü Sovyetinin sekreteri (günümüzde muhtar) olur. Rusça'yı çok iyi konuşup yazabilmesi sonucu ergin insanların görev ve yükümlülüğünü çocuk yaşta omuzlarında taşıması küçük Cengiz'i erken olgunlaştırarak adeta *Aksakal Çocuk* yapacaktır.

Aytmatov'un erken büyüüp olgunlaşması ileriki yıllarda sanat ve edebiyat alanında kat ettiği yollarda önündeki engel ve sıkıntıları aşmada sabırlı, kıskanç ve fesat insanlara karşı hoşgörülü ve bağışlayıcı yönünü geliştirecektir. Belki de yazdığı bütün eserlerinin özünü, mayasını oluşturan –kendi ifadesiyle- “İnsan nesiyle insandır?” sorusunun cevabını bu özellikleri yanıtlamaktadır.

C. Aytmatov'un kendisine gelince... iyi bir gözlemci olması, bilgi ve bilime duyduğu heves ve arzusu, yazma tutkusu, insan, doğa ve hayvan üçgeninde hayatı algılama, anlama ve analiz yeteneği... özellikle hayvanlar diğer canlılarla ilgili –mesleği gereği- engin bir deneyime sahip olması, gittiği her ülke ve halkının kültürünü, hayata bakış felsefesini takip etmesi... başta Kırgızlar olmak üzere halkların eski tarihi ve mitolojisine tutkulu aşkı...

Burada bir kısmını saydığımız özellikleri C. Aytmatov'u yerelden evrensele taşımaya fazlasıyla yeterlidir. Ancak meslektaşları ve entellektüel çevrede çok az rastlanan onun bir başka özelliği vardır ki o da insan sevgisi... insan sevgisine bağlı olarak da hayvanlar ve tüm canlıların yaşam hakkına duyduğu saygı...

Bilge İnsan Olarak C. Aytmatov

Bilge Aytmatov Kırgız gelenek- göreneklerinin yanısıra gittiği her ülke ve kültürün inanç ve değerlerine de saygılı, ziyalı bir kişiliktir: 1996 yılında Kazakların Ulu Ozanı Jambıl Jabayev'in Almatı'da doğumunun 150. yılı kutlama törenlerine katılır. Toplantılar ve uzun konuşmalar onu fazlasıyla yorar. Buna rağmen Kazak Yazarlar Birliğinin etkinlikler sonrası adına verdiği yemeğe katılır. Sofrada Kazak ve Kırgız yazar ve şairler vardır. Türkiye'den gelen genç bir akademisyen de sofrada bulunmaktadır. Gazetecilerin röportaj ısrarları nedeniyle beş on dakika geç gelir. Herkes selamlamak için ayağa kalkar. Başköşeye buyur edilir. Yerine oturmadan: "Değerli dostlar! Aranızda altmış yedi yaşından büyük aksakal var mı?" diye sorar. Misafirlerden gözlüklü biri oturduğu yerden: "Çike, ben yetmiş yaşındayım. Unuttun mu?" C. Aytmatov Kırgız hemşerisine: "Öyleyse bu sofranın aksakalı sensin. Sofrayı sen yönet aksakal!"

Aytmatov, kendisinden yaşça büyük biri olmadığı takdirde sofrada kimin konuşacağı, kimin nereye oturacağı konusunda törağalığı kendisi yapacaktır. Dünyaca tanınan büyük yazar, Kırgız, Kazak geleneğinde aksakallığın önemini vurgulamış, kendinden yaşça büyük birine hürmet ve saygı noktasında gereken mütevaziliği göstermiştir.

Kırgızistan'da 2003'te C. Aytmatov'la ilgili konferansta Prof. Dr. Nejat Birinci, Aytmatov'un eserlerinin önemini vurguladıktan sonra: "C. Aytmatov, Dede Korkut gibi Cengiz Atamız oldu. Onunla elbette Türkiye'deki Türkler olarak biz de övünüyoruz." sözünü Aytmatov alkışlar ve mikrofonu eline alıp "Cengiz Han yerine Cengiz Atasözünüz hoşuma gitti." der. Aytmatov'un tarihte dünyayı titreten Cengiz Han'a ismen veya cismen benzetilmek yerine Korkut Ata gibi anılmak onun insan sevgisi, hoşgörülü kişiliğini burada bir kez daha gözler önüne sermektedir.

Yukarıda verdiğimiz şu iki örnek bile onun gelenek-göreneklere ne kadar saygılı ve bağlı olduğunu, insani ilişkilerde asla "ben" duygusuyla hareket etmediğini göstermektedir. Sanatında zirveye çıktıkça mütevaziliği elden bırakmadan her ortamda saygı duyulan, sevilen, takdir edilen bilge bir kişilik olarak hafızalarda yer almıştır.

Aytmatov'un Mesleki Özellikleri

1990'lı yıllarda Oş bölgesinde Özbek-Kırgız halkları arasında patlak veren siyasi bilge ve sözkonusu olayların daha vahim hadiselerle dönüşmesini engellemiştir. Burada diplomat kişiliği ve siyasetteki bilgi ve becerisi önemli rol oynamıştır. Şüphesiz Aytmatov Sovyetler Birliği dağılmadan önce veya dağıldıktan sonra da siyasi anlamda Kırgız halkı, bölge insanları

ve tüm dünya insanlığı yararına yazdıkları ve yaptıkları (Isık Göl Formu) devlet yöneticileri, bürokrat, sanatçılar tarafından takdirle anılmaktadır.

Kimi edebiyat eleştirmenleri Aytmatov’u şair, yazar, gazeteci, tiyatrocu, sinemacı, senarist, veteriner, siyasetbilimci, çevirmen, ressam Türkolog olarak nitelendirmektedirler. Oysa eserlerinin arkasındaki öğretmenlik özelliği başlı başına ele alınması gereken konulardan biridir.

“Cengiz Han’a Küsen Bulut” adlı öyküsünün sanatsal yapısı ve kurgusunu bir kenara bırakırsak içerdiği tema itibarıyla usta yazar, kendisini tahta başında ders anlatan bir öğretmen akademisyen, okuyucularını da –hangi ırk ve milletten, hangi makam mevkide ve hangi yaşta olursa olsun- öğrenci pozisyonuna getirmektedir. Kurallar, kanunlar ve yasaklarla yaşadığımız dünyada sevgi, aşk ve aileden daha öte ne vardır? Bir yargı hâkimi, ev hanımı, öğrenci, öğretmen, garson öykünün ruh dünyalarında bıraktığı etki karşısında düşünme, analiz ve değerlendirme aşamalarını safha safha yaşamakta; hukuk, siyaset, psikolojiye dair okudukları ve öğrendiklerinin yetersiz olduğu kanaatine varıp kitaplara sarılmaktadır. İşte bu noktada C. Aytmatov dünün bugünün ve yarının öğretmenliğine devam etmektedir.

“Gertsen Evi”olarak bilinen A. M. Gorki Edebiyat Enstitüsüne gelir ve 1956-58 yılları arası hiç ara vermeden sıradan bir üniversite öğrencisi gibi dersleri takip eder. Oysa Aytmatov, enstitüye gelmeden önce Kırgızistan ve Sovyetler Birliğinde yıldızı parlayan tanınmış bir yazardır. S. Cusuyev, N. Baytemirov, R. Rıskulov, K. Osmonaliyev, S.Mavlanov, S. Akmatbekova, A. Saspayev, A. Belekov, E. Ermatov, M. Apışov vd. Kırgız edebiyatının usta kalem şair ve yazarları bu enstitüye gelerek eğitim almışlardır. Aytmatov, “Kendim Hakkında” adlı makalesinde: “İki yıl eğitim gördüğüm enstitü, sonra okuyacağım zooteknik okuluna çok katkılar sağladı” diye ifade etmektedir.

Enstitü arşivinde yer alan dilekçesinde Enstitü direktörü V. Ozerov’a: “... enstitünüzde edebiyatla ilgili derslere çok ihtiyaç duymaktayım.” Dilekçenin sonu şu sözlerle biter: “Ben Rusça ve Kırgızca yazıyorum. Özellikle Rusça’da kendimi geliştirmek, bilimimi artırmak ve Rusça’da çok iyi yazmak istiyorum.”

Enstitüye gelmeden önce çevresindeki kimi dost ve arkadaşları enstitüye gelmesini yadırgamışlar ve yersiz bulmuşlardır. Gorki’yi örnek göstererek hiçbir kursa gitmediğini, yazarlığa dair kimseden ders almadığını ifade ederler. Yazılarını yazmaya devam etmesini, kursa, enstitüye gitmenin boşa vakit geçirmekten başka işe yaramayacağını söylerler. C. Aytmatov, bu tür tavsiye ve ısrarlara aldırmaz:

“Gururu bir kenara atıp neyi, nasıl öğreneceğimi bilmesem de bu kararımın asla vazgeçemedim. Kendimi en iyi kendim değerlendirebilirdim. Objektif ve tarafsız kendime bir mesafe koyarak uzaktan bakabilmeliydim. Edebiyat ve yazma tutkusu beni buna mecbur etti. Sanat ve edebiyata dair herşeyden önce eleştiri yeteneğini burada keşfettim. Bu da düşünce dünyamı zenginleştirdi. Bütün bunları burada aldığım dersler sağladı.”

Aytmatov, sanatının zirvesindeyken hala yeni işe başlamış bir çırak, öğrenci heyecanını her zaman taşımıştır. Şu hayat denilen inişli çıkışlı yolda çocuk veya genç ya da yaşını başını almış ihtiyarken dahi her nerede bilgi ve bilim bulağı varsa oraya gidip bu bilim kaynağından kana kana içilmelidir. Bilgi ve bilim insanı yüceltir ve erdemli kılar.

C. Aytmatov yine burada enstitüyle ilgili değerlendirmelerin ışığında bilgi, bilimin önemini vurgularken öğretmenlik vasfını ön plana çıkararak gelecek kuşaklara derin ve anlamlı mesajlar vermektedir. İyi bir öğretmen aynı zamanda iyi bir öğrenci olmak zorundadır. Bunu hayatının her safhasında yaşayarak ve yaşatarak vurgulamıştır. Çocukluğundan başlayan öğrenme ve araştırma sevdası gelecekte iyi bir araştırmacı gazeteci kimliğine de kavuşturacaktır.

Türk dili ve edebiyatı bölümlerinde lisans ve yüksek lisans yapan öğrencilere: “Aytmatov, usta bir yazar olduğunu ispatlamışken Gorki Edebiyat Enstitüsüne gitmiş ve orada iki yıl bu enstitüye devam etmiştir. Orada edebiyata dair hangi kazanımları elde etmiş ve ufkunu genişletmiştir?” sorusuna yeterli cevap verememektedirler. Enstitüde edebiyat dersleri verilirken “açlık, yokluk, kimsesizlik, savaşın getirdiği yıkımın resmini çizin veya heykelini yapın!” gibi sorularla yalnız dille değil diğer güzel sanatlar alanında da -kavramların şekle biçime dönüşmesi konusunda- çalışmalar yapılmış olabilir mi?” sorusu sorulduğunda öğrencilerin dünyasında biraz kıpırdanmaların olduğunu görmekteyiz. Edebiyata salt edebiyat olarak değerlendirmek yerine diğer güzel sanatlarla özdeşleştirildiğinde yazar ve okuyucunun ruh ve düşünce dünyasında bir değer ve anlam kazandığını burada ifade etmek gerekir. Şüphesiz usta yazar, bilginin çok pahalı olduğunu, kıymetini ancak yokluğunu hissedenlerin anlayabileceğini burada ispatlamaktadır. Bilgi ve öğretmen ekseninde öğretmenliğin önemini, toplumların kaderini öğretmenlerin değiştirebileceğini *İlk Öğretmen* öyküsünde de önemle vurgulamaktadır.

Sonuç

C. Aytmatov Akdeniz’in sahil kıyılarında yetişen yedi yüz yıllık zeytin ağaçları gibidir. Zeytin ağaçları asırlara meydan okurken yeşil dallarından hala meyvelerini döker. Toprağın derinliklerine kök saldıkça gençleştiklerini hissetmekte gövdesinden uzanan yeni filizlerle daha nice asırlara mesajını vermektedirler.

Usta yazar da dünden bugüne, bugünden yarınlara eserleriyle yaşayan ve yaşatılan bir yazar olarak edebiyat dünyasında hak ettiği yoluna devam edecektir.

Eserleri yaşatan yazarlarıdır. Yazarları ölümsüz kılan da eserleridir. C. Aytmatov dünya insanlığının edebiyat ve sanatla buluştuğu her yer ve zamanda yalnız eserleriyle değil, bilge kişiliği ve öğretmenliğinin yanısıra tüm dünya insanlığını kucaklayan gönül dünyasıyla edebiyat serüvenine aralıksız devam edecektir.

Kaynaklar

1. Садык Алахан, Адабият институтуна алпарган жол, Aytmatov’s Reading-2016, Material’s of International scientific-practical conference Bişkek, Kırgızstan

2. Сакиев С.С. Чынгыз Айтматовдун чыгармаларындагы сапаттар: окутулушу, үйрөтүлүшү жана тажрыйбасы, Aytmatov’s Reading-2016, Material’s of International scientific-practicalconference Bişkek, Kırgızstan

3. Akmatliyev. Abdıldacan, (1999), (Çev.:Ahmet Güngör) Cengiz Aytmatov’un Dünyası, Atatürk Kültür ve Tarih Kurumu Yayınları, Ankara

4. Aytmatov, Cengiz,(1994), "**Hakkımda Notlar (Otobiyografi)**", Çev., Orhan Söylemez, Kardeş Edebiyatlar, Ankara
5. Güngör, Ahmet, (2016), **MuhtarAwezov ve Cengiz Aytmatov'un Hikâyelerinde Kadın Karakterler**, Aytmatov's Reading-2016, Material's of International scientific-practicalconference Bışkek, Kırgızstan
6. Kalembekova, Bahtıgöl, (1999), "**Cengiz Aytmatov'un Siyasi Felsefesi**", Doğumunun 70. Yıl Dönümünde Cengiz Aytmatov Bilgi Şöleni (Ankara, 8-10 Aralık 1998) Bildirileri, Atatürk Kültür Merkezi Yay.,Ankara
7. Kolcu, Ali İhsan, (2002),**Bozkırdaki Bilge Cengiz Aytmatov**, Akçağ Yay., Ankara
8. Korkmaz, Ramazan, "**Cengiz Aytmatov'un Romanlarında Kaostan Düzene Ev/Anne ve Çevre/Dünya İzleği**",(1999), Doğumunun 70. Yıl Dönümünde Cengiz Aytmatov Bilgi Şöleni (Ankara, 8-10 Aralık 1998) Bildirileri, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara
9. Söylemez, Orhan, (2000), "**Türkiye'de Cengiz Aytmatov'u Anlamak**", Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi, S: 2, İstanbul
10. Ukubayeva, Layli, (2001), "**Kırgız Edebiyatı 1980-1990 Yılları**", Haz., Emine Gürsoy Naskali, Bağımsız Kırgızistan-Düğümler ve Çözümler, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., Ankara
11. Çetin M., <http://www.aytmatov.org/tr/aytmatov> (12.11.2017)